

ТЕТЯНА КОРОБКА

**ДІЯЛЬНІСТЬ АКАДЕМІЧНОГО ХОРУ
ІМЕНІ ПЛАТОНА МАЙБОРОДИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДІОКОМПАНІЇ УКРАЇНИ
З ПОЧАТКУ 1930-Х ДО 1945 РОКУ**

Досі немає жодного спеціального наукового дослідження діяльності Академічного хору імені Платона Майбороди Національної радіокомпанії України. Інформація про історію колективу має фрагментарний, поверховий характер. Численні пов'язані з історією та діяльністю колективу факти, представлені в музикознавчій та культурологічній літературі, є суперечливими. Наприклад, дати створення колективу різняться в межах 1932–1945 рр. У багатьох музикознавчих джерелах не вказано прізвищ деяких диригентів хору до 1945 року; часто неправильно зазначено періоди діяльності диригентів. Практично не висвітлено специфіку діяльності колективу, його функції, особливості репертуарної і кадрової політики тощо. Для історії української музики відсутність дослідження творчості Хору Українського радіо¹ є істотною прогалиною, оскільки діяльність професійного хорového колективу з понад 80-річним стажем інтенсивної якісної роботи становить яскраву сторінку національної музичної культури. Документи, пов'язані з діяльністю хору, є справжньою скарбницею інформації як для мистецтвознавців, так і для музи-

¹ Академічний хор імені П. Майбороди Національної радіокомпанії України впродовж своєї діяльності багаторазово змінював назву, однак найуживанішою неофіційною назвою (пізніше офіційною скороченою назвою) колективу в усі періоди діяльності була і залишається назва «Хор Українського радіо». Вважатимемо останню назву універсальною для всіх періодів творчості колективу, яка, для зручності викладу інформації, буде використовуватись паралельно з повними офіційними назвами.

кантів-виконавців, передусім, диригентів і співаків. Такі документи необхідно ввести до наукового обігу.

Творчість Академічного хору імені П. Майбороди Національної радіокомпанії України протягом 83-х років існування була невід'ємною частиною життя суспільства: спів хору лунав з вуличних гучномовців, квартирних радіоприймачів, грамофонів, концертних майданчиків і професійних залів, пізніше – з телевізорів, магнітофонів, CD-програвачів та інтернету. За цей час хором здійснено кілька тисяч концертних виступів, проведено тисячі прямих ефірів на радіо, створено більше 10 тисяч фондових записів в аудіо- і відеоформатах, озвучено спектаклі, кінофільми, документальні, наукові, анімаційні кінострічки. Його історія тісно пов'язана з іменами відомих диригентів-хормейстерів: Г. Таранова, О. Мінківського, Г. Дмитревського, В. Мінька, Ю. Таранченка, Г. Куляби, В. Мальцева, П. Муравського, В. Скоромного. З 2010 року хором керує заслужена артистка України Юлія Сергіївна Ткач¹. Донині, протягом понад 80-ти років активної творчої діяльності, хор є одним з найавторитетніших хорових колективів України.

Діяльність колективу з початку 1930-х до 1945 рр. представлена у наявних інформаційних джерелах фрагментарно. Однак є можливість поетапно відтворити діяльність Хору Українського радіо та означити його специфіку.

Слід додати, що частина документів, пов'язана з початковим періодом діяльності Хору Українського радіо, знищена. Так, 12 травня 1944 року на станції Дарниця (м. Київ) в результаті нальоту німецько-фашистської авіації було знищено документи Комітету з радіофікації та радіомовлення при РНК УРСР, а також всі тексти передач та документи про роботу Українського радіокомітету в Саратові на базі Українського радіокомітету радіостанції імені Т. Г. Шевченка². Од-

¹ Юлія Сергіївна Ткач (нар. 1977 р.) – український хоровий диригент, педагог. Заслужена артистка України, кандидат мистецтвознавства.

² Ляхощкий В. П. Материали радиовещания как источник изучения деятельности Компартии Украины : дис. ... канд. исторических

нак документ про факт знищення архіву радіо у 1944 р. не знайдено. Немає й акту, що архівні документи не прибули до місця призначення. Імовірно, документи Українського радіокомітету періоду Великої Вітчизняної війни знищено й у Державному архіві Саратовської області, де у 1987 році відбулась пожежа¹.

Дослідники вказують, що частина архівів, які стосуються створення та початкової діяльності українського радіо, знаходиться у Москві, але наразі там не має єдиного спеціалізованого сховища, що ускладнює можливість пошуку інформації в московських архівах. Письмові запити у головні архіви Москви позитивних результатів не дали.

Детальніше наявні інформаційні джерела буде розглянуто далі.

Виникнення Хору Українського радіо. В архіві Національної радіокомпанії України інформації про створення колективу та перші часи його функціонування немає. Це пояснюється наступними причинами. По-перше, Хор Українського радіо, як і інші колективи Національного радіо, не є юридичною особою, а є тільки структурним підрозділом НРКУ. Перед цим архівом ніколи не

наук : спец. 07.00.01 История Украины / Ляхоцкий Владимир Павлович ; Киев. инж.-строит. ин-т. – К., 1990. – С. 23. Про факт знищення архівних документів радіо свідчить у своїх спогадах і письменник О. Ющенко, який працював під час війни, як і Хор Українського радіо, на радіостанції ім. Т. Шевченка у Саратові (Див.: Ющенко О. На священну висоту [Електронний ресурс] / Ющенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://do.gendocs.ru/docs/index-969.html?page=6> Час доступу: 2003 р.] Про це йдеться також у книзі есе, нарисів і спогадів І. Цюпи «У серці дзвонять голоси», у якій другу частину «Голос України» присвячено роботі працівників радіостанції Т. Г. Шевченка у Саратові (Див. : Цюпа І. У серці дзвонять голоси: есе, нариси, спогади / І. Цюпа. – К., 1984. – С. 316).

¹ Ляхоцкий В. П. Материалы радиовещания как источник изучения деятельности Компартии Украины : дис. ... канд. исторических наук : спец. 07.00.01 История Украины / Ляхоцкий Владимир Павлович ; Киев. инж.-строит. ин-т. – К., 1990. – С. 28.

ставилось завдання зберігати документи, що стосувались творчих питань або історії радіокомпанії. Архів радіокомпанії завжди спеціалізувався на збереженні документів, що стосувалися переважно фінансово-господарської діяльності: обладнання, техніки, будівництва приміщень. Серед документів архіву, що несуть мінімальну допоміжну інформацію про диригентів та учасників колективу цього періоду, наявні документи з 1945 р.: списки осіб, представлених до нагород¹.

В інших державних архівах, фондах Києва та Харкова немає офіційних згадок про хор Українського радіо початку 30-х років. Винятком є «Проект Положення про Всеукраїнський комітет радіомовлення від 15 червня 1932 року»², який буде розглянутий далі.

У збірках документів, що стосуються радіо та розвитку культури в Україні³, інформації про створення хору Українського радіо також немає.

Різноманітні друковані видання, що стосуються розвитку радіо у СРСР та Україні – дисертації, монографії, посібники, спеціалізована періодика і т. д. – зосереджені переважно на питаннях радіожурналістики, хоча і містять окрему інформацію, корисну для дослідження. Даних про створення хорového колективу серед них не знайдено. За-

¹ Список осіб, що представлені до вручення медалі «За доблесну працю у Великій вітчизняній війні 1941–1945 рр.» по Комітету радіофікації та радіомовлення при Раді Міністрів УРСР. – Архів Національної радіокомпанії України. – Ф. №4915. – Оп. № 1. – Спр. № 1.

² Доповідна записка т. в. о. керівника Радіоуправи до Президії ВУЦВК, проект Положення про Всеукраїнський комітет радіомовлення та проект штатів Всеукраїнського комітету радіомовлення за 1932 р. – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. № 1. – Оп. № 8. – Спр. № 66. – Арк. 33–53.

³ Історія Національного радіофіру: архівні матеріали (1942–1969) / упоряд. Н. М. Сидоренко; Ін-т журналістики. – К., 2004. – 115 с.; Культурне будівництво в Українській РСР. Найважливіші рішення Комуністичної партії і Радянського уряду. Збірник документів : у 2 т. – Т. 1 : 1917 – червень 1941 рр. – К., 1959. – 884 с.; Т. 2 : Червень 1941 – 1960 рр. – К., 1961. – 665 с.

служеної уваги заслуговують праці І. Мащенко, який детально розглядає хронологію розвитку радіо та телебачення на Україні, зазначаючи і факт створення Хору Українського радіокомітету. Цінним інформаційним джерелом є також журнал «Радіо: мовлення, слухання, техніка, аматорство» за 1930–1935 рр. (Харків), що містить окремі відомості про початкову діяльність хору.

Немає посилань на офіційні документи про створення хору і в музикознавчій, і в культурологічній, і в енциклопедичній літературі. Дати створення колективу різняться в межах 1932–1945 рр.

Через наявність на початку 1930-х років в Україні досить розгалуженої радіомережі та кількох радіоцентрів, Хор Українського радіо міг бути створений не лише у Харкові, але і у Києві, де функціонував радіоцентр обласного значення. З огляду на сказане, розглянемо дві можливі версії створення колективу: харківську та київську.

Вважається, що Хор Українського радіокомітету було створено у вересні 1932 року в Харкові при Республіканському радіокомітеті, про що є інформація у статті Г. Філенка в Українській Радянській енциклопедії¹ та хронікальному дослідженні розвитку радіо та телебачення І. Мащенко². Стаття з енциклопедії містить деякі неточності стосовно диригентів колективу та періодів їх діяльності. Автор іншого інформаційного джерела, І. Мащенко, в особистій розмові з автором дослідження зазначає, що дату створення колективу було взято з програми концертного виступу новоствореного хору в Києві, де також існував радіоцентр. Ця програма не збереглась. Таким чином, обидва джерела не можуть повною мірою виступати документальним підтвердженням створення колективу. Основним

¹ Філенко Г. Хор Українського радіо / Г. Філенко // Українська радянська енциклопедія : у 12 т. – 2-ге вид. – К., 1985. – Т. 12. – С. 167.

² Мащенко І. Г. Хроніка Українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу / І. Г. Мащенко. – К. : Україна, 2005. – С. 87.

документальним джерелом, у якому згадується можливе створення Хору Українського радіокомітету у Харкові є «Проект Положення про Всеукраїнський комітет радіомовлення від 15 червня 1932 року»¹. Цей проект зберігається у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України. Згідно з проектом Положення, було запропоновано реорганізувати керівний орган радіо Радіоуправу в Комітет радіомовлення, у структуру якого мав би входити художній сектор. До художнього сектору наряду з іншими колективами мала б входити вокальна група. Згідно з проектом штатів Всеукраїнського комітету радіомовлення, до штатів комітету було запропоновано ввести посади керівника вокального ансамблю та вокалістів у кількості 26 осіб. Всеукраїнський комітет офіційно було створено на початку 1933 року². Однак вокальний ансамбль гіпотетично міг бути створений у Харкові і раніше при Радіоуправі, де з 1929 року існували інші музичні колективи, а міг з певних причин і не створитись до моменту переїзду Всеукраїнського радіокомітету до Києва. У наявних програмах трансляції Харківської радіостанції за 1930–1931 рр. виступи хорів або хорові номери не знайдені³. Отже, у період з початку 1930-х до 1934 рр. документального підтвердження про функціонування Хору Українського радіо у Харкові не знайдено.

¹ Доповідна записка т. в. о. керівника Радіоуправи до Президії ВУЦВК, проект Положення про Всеукраїнський комітет радіомовлення та проект штатів Всеукраїнського комітету радіомовлення за 1932 р. – Центральный державный архив вищих органів влади та управління України. – Ф. № 1. – Оп. № 8. – Спр. № 66. – Арк. 33–53..

² Машенко І. Г. Хроніка Українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу / І. Г. Машенко. – К. : Україна, 2005. – С. 90.

³ Є відомості, що IX симфонію Л. Бетховена на Харківській радіостанції було виконано «силами робітничих самодіяльних хорів» (Див: Радіопрограми (додаток) // Радіо: мовлення, слухання, техніка, аматорство – журнал органу Всеукраїнської Радіоуправи кооперації і ТДР України. – Харків, 1930. – № 6. – С. 3).

Серед оглянутих періодичних видань було знайдено інформацію, яка вказує, що колектив міг бути створений раніше березня 1931-го року у Києві, де з 1925 року також існував потужний на той час радіоцентр обласного значення. У журналі «Радіо» за березень 1931 року, що випускався органом Всеукраїнської Радіоуправи, зазначено, що на момент виходу цього номеру журналу в Київському радіоцентрі існували власні музичні колективи, серед яких був вокально-хоровий ансамбль¹. З цього джерела також стає відомим, що Київський радіоцентр помітно поступався технічним оснащенням та кількісними показниками ефірів республіканському радіоцентру Харкова, однак художній сектор радіомовлення Києва був повноцінно представлений музичними колективами та добре фінансувався. У програмах радіомовлення Київського радіоцентру у 1930–1931 рр. не зазначено виконавців музичних номерів, однак кількість концертів і музичних програм по радіо були вагомими. Серед концертів значились трансляції концертів з Києва для Всесоюзного радіомовлення.

У журналі «Радіо» 1934 року віднайдено інформацію про те, що у зв'язку зі зміною столиці України з Харкова на Київ, а, звідси, і переїздом Всеукраїнського радіокомітету, було «створено зовсім наново високої якості хор»². Замість якого колективу було створено новий хор – Київського радіоцентру, Харківського радіоцентру або обох колективів – не зазначено.

Отже, питання дати створення хору Українського радіо за відсутності офіційних документальних джерел залишається дискусійним. Однак, проаналізувавши архівні документи та інші інформаційні джерела припускаємо, що колектив міг бути створений у Києві раніше березня 1931 року³.

¹ Київське радіомовлення // Радіо: мовлення, слухання, техніка, аматорство – журнал органу Всеукраїнської Радіоуправи кооперації і ТДР України. – Харків, 1930. – № 6. – С. 206.

² Всеукраїнський радіокомітет у новій столиці УРСР // Радіо: мовлення, слухання, техніка, аматорство – журнал органу Всеукраїнської Радіоуправи кооперації і ТДР України – Харків, 1934. – № 10 – С. 396

³ Відсутність офіційно підтверженої дати створення хору Українського радіо має певні негативні наслідки і досі. Так, наприклад, колектив

З початку 1930-х до 1945 рр. основною формою творчості колективу були прямі ефіри на радіо. Оскільки виконання хором творів майже не фіксувалось на плівку¹ і майже всі документальні джерела знищені, говорити про репертуар колективу та його виконавський рівень можна лише на основі друкованих інформаційних джерел: радіопрограм за 1936–1938 рр.; програм виступу Українського радіокомітету на Всесоюзному радіофестивалі у 1936 р.; праць, присвячених діяльності диригентів хору зазначеного періоду та спогадів учасників подій.

Вважатимемо, що засновником хору та першим диригентом (або першим відомим з інформаційних джерел диригентом колективу) був **Гліб Павлович Таранов**². Однак у жодній з біографічних розвідок про Г. Таранова та автобіографічних статей³ не вказано, що він хоч якось пов'язаний із цим колективом, а тим більше – був його засновником. Лише в його автобіографії з особової справи, що знаходиться у НМАУ ім. П. І. Чайковського вказано, що в період з 1925 по 1934 рік він, поряд з керуванням іншими колективами, очолював і колектив Українського радіокомітету⁴. Майже повна відсутність інформації про факт керування Хором Українського радіокомітету у зазначених джерелах, які стосуються творчості Г. Таранова, може бути

не має офіційних юридичних підстав щодо вручення відзнак та нагород учасників колективу у зв'язку з проведенням ювілейних заходів.

¹ Перші аудіозаписи колективу з'явилися у повоєнні роки. Найперші збережені записи датуються 1949 роком.

² Гліб Павлович Таранов (1904–1989) – український композитор, диригент, професор, доктор мистецтвознавства. Заслужений діяч мистецтв УРСР.

³ Михайлов М. Глеб Павлович Таранов / М. Михайлов. – К., 1963. – 67 с.; Мірошниченко С. Таранов Гліб Павлович / С. Мірошниченко. – К. : Муз. Україна, 1976. – 62 с.; Таранов Г. Автобіографія. – ЦДАМЛМ України. – Ф. №334. – Оп. № 2. – Спр. № 66. – Арк. 1–39; Таранов Г. Мої спогади / Г. Таранов // Музика. – 2004. – № 4–5. – С. 28–30.

⁴ Таранов Г. Особова справа. – Архів Національної музичної академії України. – Ф. № P810. – Оп. № 20С. – Спр. № 400.

зумовлена зорієнтованістю диригента і дослідників його діяльності на композиторській і музикознавчій роботі мистця. Також відсутність більшості документів Г. Таранова за 1930-ті роки пояснюється втратами під час Великої Вітчизняної війни. У вересні 1941 року родину диригента було евакуйовано до Ташкенту. Зі слів племінниці диригента Н. Таранової¹, при евакуації з собою дозволялося брати не більше півкілограма особистих речей. Під час німецької окупації квартира Таранових була перетворена на складське приміщення. Таким чином, більшість документів Г. Таранова довоєнного періоду, зокрема, які могли стосуватись його діяльності з цим хором, не збереглась.

Заслугує уваги наступний факт: Г. Таранов з 1929 по 1934 рр. включно офіційно працював викладачем в Київському драматичному інституті ім. М. Лисенка², а Хор Українського радіо було створено у Харкові і функціонував колектив аж до 1934 року у Харкові. Цю невідповідність частково роз'яснює учень, соратник і близький друг його родини музикознавець **Віктор Якович Самохвалов**³. В особистій розмові з автором дослідження В. Самохвалов вказує на таке поєднання рис характеру Г. Таранова, як неймовірна завзятість до будь-яких цікавих музичних проєктів та точна, вивірена, сумлінна працьовитість. Тому В. Самохвалов не виключає можливості роботи Г. Таранова паралельно «на два міста». Тим більше, в практиці диригента такий досвід був дещо пізніше, коли він працював одразу у Київській та Московській консерваторіях.

¹ Мати Н. Таранової – дружина брата Г. Таранова – Людмила Анатоліївна Таранова (Буцька) збрала архів Г. Таранова. Серед документів архіву інформації про створення Хору Українського радіо не знайдено.

² Таранов Г. Особова справа. – Архів Національної музичної академії України. – Ф. № Р810. – Оп. № 20С. – Спр. № 400.

³ Віктор Якович Самохвалов (нар. 1932 р.) – український музикознавець, педагог, кандидат мистецтвознавства, професор Національної музичної академії України.

Однак причинами невідповідності у документації роботи Г. Таранова у різних містах одночасно можуть бути і висновки з Київської версії створення колективу. Вокально-хоровий ансамбль існував у Києві, щонайменше з березня 1931 року. Г. Таранову було б доречніше керувати саме київським колективом, навіть у досить насиченому режимі, ніж харківським. Якщо ставити під сумнів інформацію зі згадуваної статті Г. Філенко, то можна припустити, що Г. Таранов керував вокально-хоровим ансамблем саме Київського радіокомітету: або з початку 1930-х років, або очолив заново сформований колектив у серпні 1934 року після переїзду радіокомітету з Харкова до Києва (в такому випадку перший керівник колективу є невідомим). Підтверджують причетність Г. Таранова до керування хором радіо у Києві і бібліографічні розвідки про його наступника – О. Міньківського. Так, Б. Лаба у своєму дослідженні зазначає, що у 1934 році, після переїзду Українського комітету радіомовлення з Харкова до Києва, художнім керівником новоствореного Хору Українського радіо було обрано Г. Таранова. Коли цього ж року він залишив посаду художнього керівника, О. Міньківський посів його місце¹. Таким чином, найактуальнішою, на наш погляд, є версія, за якою Г. Таранов очолив «зовсім наново створений» Хор Українського радіо у 1934 р. у Києві. У такому разі перший керівник колективу залишається невідомим.

Репертуар колективу на початку 1930-х рр. складала хорові твори та масові пісні, що були присвячені революційно-військовій тематиці – обороні Радянської країни, громадянській війні, перемогам Червоної армії, полководцям, партизанам; тематиці активної соціалістичної праці, дружби народів; важливим політичним подіям та датам, ювілеям відомих письменників (Т. Шевченко, О. Пушкін,

¹ Лаба Б. Олександр Міньківський / Б. Лаба. – К. : Муз. Україна, 1980. – С. 14.

І. Франко та ін.)¹. У жанрі хорових творів в цей період активно працювали К. Богуславський, М. Вериківський, В. Верховинець, Г. Верьовка, П. Козицький, В. Костенко, Ю. Мейтус, Л. Ревуцький та ін.

Наприкінці 1934 року хором почав керувати диригент **Олександр Захарович Мінківський**². Працював з хором Українського радіо з 1934 до 1941 року. Завдяки науковим розвідкам Б. Лаби та Н. Матусевич про творчу діяльність О. Мінківського, стає відомою інформація про склад, репертуар, виконавський стиль колективу, особливості репетиційної роботи тощо.

У період з 1934 до 1941 рр. склад та кількість артистів хору змінювались. У 1934 році у хорі працювало 32 співаки-професіонали, які ніколи раніше не співали в хорі. Згодом за наказом керівництва хор скорочено до 16 співаків. Через деякий час склад працівників було відновлено до 32 осіб³.

Репертуар хору за керівництва О. Мінківського був різноплановим: твори українських та радянських композиторів-сучасників, зразки вітчизняної та незабороненої зарубіжної класики. З радіопрограм Київської радіостанції за 1936–1938 роки стає відомим, що прямі трансляції вокального ансамблю Українського радіокомітету під керівництвом О. Мінківського відбувались не менше 5–6 разів на місяць. Також у радіопрограмах наявні концерти з хорових творів без вказівок на виконавців, що свідчить про можливу більшу кількість концертних виступів цього колективу на місяць у радіоефірі. Основна тривалість програм за участю Хору Українського радіо складала 28–40 хвилин. Концертні програми колектив виконував самостійно або спільно з народним чи симфонічним оркестром Українського радіо.

¹ Довженко В. Нариси з історії української радянської музики : у 2 ч. – Ч. 1 : 1930–1941 рр. / В. Довженко. – К., 1957. – С. 139–142.

² Олександр Захарович Мінківський (1900–1979) – український хоровий диригент, педагог. Народний артист СРСР (1960).

³ Лаба Б. Олександр Мінківський / Б. Лаба. – К. : Муз. Україна, 1980. – С. 14.

Концерти мали тематичний характер, наприклад: «Пісні громадянської війни», «Жіноча доля в українській народній пісні», або були присвячені творчості певних композиторів, наприклад М. Лисенка, М. Леонтовича та ін. Брав участь колектив і у Всесоюзному радіофестивалі 5 квітня 1936 року¹. Кількість творів, виконаних хором Українського радіокомітету, була значною. Цим спричинено заснування допоміжного колективу. Так у 1935 році² з'являється молодіжний ансамбль під керівництвом студента Київської консерваторії **Юрія Федоровича Таранченка**. До праці він запрошує найталановитіших студентів-диригентів і співаків, з якими тоді навчався. Серед учасників ансамблю молодший співучень **Ю. Таранченка Павло Іванович Муравський**³, який очолював цей молодіжний колектив пізніше, перед війною. Таким чином, новий молодіжний ансамбль дещо розвантажив репертуар хору Українського радіокомітету виконанням малих хорових форм у прямому ефірі.

Як свідчать тодішні шанувальники хорової музики, Хор Українського радіокомітету під керуванням О. Міньківського був одним із найяскравіших колективів в Україні⁴. Працював О. Міньківський на посаді художнього керівника Хору Українського радіо до початку війни – літа 1941 року.

Про керівництво хору радіо у передвоєнний час віднайдено додаткову інформацію. У Російській єврейській енциклопедії керівником Хору Українського радіо в 1940 р.

¹ Програма виступу Українського радіокомітету на Всесоюзному радіофестивалі. – К., 1936. – 8 с.

² Дату створення молодіжного ансамблю Українського радіокомітету взято зі слів О. Таранченко (доньки Ю. Таранченка) та П. Муравського (учасника ансамблю). Документальних свідчень немає.

³ Павло Іванович Муравський (нар. 1914 р.) – український хоровий диригент, педагог, народний артист України, лауреат Шевченківської премії, Герой України.

⁴ Матусевич Н. Міньківський Олександр Захарович: народний артист СРСР / Н. Матусевич. – К. : Мистецтво, 1964. – С. 9.

значиться диригент **Єгошуа Павлович Шейнін**¹. Цей факт суперечить з наявною інформацією про керування колективом О. Мінківським з 1934 року до червня 1941 року. Але вважаємо правдивою інформацію саме про О. Мінківського, оскільки вона підтверджується даними з його особової справи, яка зберігається в НМАУ ім. П. І. Чайковського, наявним членським квитком профспілки радіокомітету (оформлення якого датується 16 квітня 1941 р.) та підтверджена фактами з біографічних досліджень.

У зв'язку з початком Великої Вітчизняної війни основна частина працівників Українського радіокомітету була евакуйована спочатку до Харкова, а пізніше до Саратова. Саме в Саратові у листопаді 1941 року при новоствореній українській радіостанції імені Т. Шевченка відновились репетиції Хору Українського радіо воєнного часу. Очолив колектив представник Московської консерваторії **Георгій Олександрович Дмитревський**², який працював з колективом з 1941 до 1943 року. Перший виступ Хору Українського радіо в евакуації відбувся у грудні 1941 року. Раніше серед керівників хору Українського радіо Г. Дмитревський не згадувався. Уперше зазначив причетність митця до діяльності хору радіо диригент **Іван-Ярослав Дмитрович Гамкало**³. Цей факт було підтвер-

¹ Шейнін Иегошуа Павлович // Российская еврейская энциклопедия / Г. Г. Брановер (гл. ред.) : в 9 т. – Т. 3 : Биографии С – Я. – М., 2000. – С. 381.

Єгошуа Павлович Шейнін (1890 – 1948) – хоровий диригент, композитор, заслужений артист УРСР, заслужений діяч мистецтв РРФСР.

² Георгій Олександрович Дмитревський (1900 – 1953) – російський хоровий диригент, громадський діяч, професор Московської й Ленінградської консерваторій. Заслужений діяч мистецтв РСФСР.

³ Іван-Ярослав Дмитрович Гамкало (нар. 1939 р.) – український диригент, педагог, музикознавець. Народний артист України, член-кореспондент Академії мистецтв України, член Європейської академії музичного театру. Озвучив інформацію про Г. Дмитревського у фільмі про творчість Хору Українського радіо «Молитва над обрієм» режисера О. Ілляшенко (2012 р.).

джено у біографічному дослідженні К. Дмитревської, присвяченому творчості Г. Дмитревського¹.

Основою творчої діяльності колективу воєнного часу були прямі ефіри по радіо, що обслуговували фронт. Відомо, що літературні та музичні передачі з Саратова виходили щодня². Був і зворотній зв'язок слухачів радіо через листи, що надходили до радіокомітету. Як вказує К. Дмитревська, окрім регулярних передач для фронту, колектив постійно брав участь у місцевих концертах, мав виїзні виступи в госпіталі та прифронтові військові частини, виступав в оперних радіопередачах (наприклад, у опері «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського), в концертах музики до спектаклів МХАТу, представники якого також були евакуйовані до Саратова³.

Основний репертуар Хору Українського радіокомітету складали українські народні пісні, твори українських композиторів та радянські пісні воєнної тематики, що виконувались українською мовою. У Саратові опинився і композитор **Борис Миколайович Лятошинський**, що зробив свій внесок у репертуар колективу. Його обробки п'ятнадцяти українських народних пісень були створені в 1942 р. спеціально для Хору Українського радіо, згодом вони вийшли окремою збіркою⁴.

Склад хору цього періоду коливався у межах 30 співаків. Важкі умови існування, репетиції під час повітряних тривог, напівпрофесійний склад хору не завадили

¹ Дмитревская К. Георгий Александрович Дмитревский: очерк жизни и творческой деятельности / К. Дмитревская. – Л. : Сов. композитор, 1959. – 56 с.

² Машенко І. Г. Хроніка Українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу / І. Г. Машенко. – К. : Україна, 2005. – С. 132.

³ Дмитревская К. Георгий Александрович Дмитревский: очерк жизни и творческой деятельности / К. Дмитревская. – Л. : Сов. композитор, 1959. – С. 26–28.

⁴ Лятошинский Б. Украинские народные песни в обработке для смешанного хора / Борис Лятошинский. – К. : Музгиз, 1946.

Г. Дмитревському тримати виконавський рівень хору Українського радіо на високому професійному рівні¹.

У травні 1943 року Г. Дмитревського було викликано до Москви на посаду заступника директора Московської консерваторії. Згодом він очолив Ленінградську державну академічну капелу, куди частково перейшли співаки хору Українського радіо з Саратовської радіостанції.

З травня 1943 до 1945 р. хором Українського радіокомітету керував **Василь Михайлович Мінько**². У мистецькій енциклопедичній та науковій літературі інформації про нього нема. Документальні відомості про диригента наявні у короткій характеристиці осіб, що представлені до вручення медалі «За доблесну працю у Великій вітчизняній війні – 1945 рр.» по Комітету радіофікації та радіомовлення при Раді Міністрів УРСР, де зазначено наступні відомості: «В. Мінько керував хором Українського радіо з березня 1943 р. по листопад 1945 р.; працював сумлінно, брав активну участь у формуванні хорového колективу, обслуговував госпіталі; підчас евакуації В. Мінько керував і капелою «Думка», яка прибула до Саратова для роботи на радіостанції ім. Т. Шевченка та була включена до складу Українського радіокомітету»³. Про приїзд «Думки» є окремий наказ: наказом № 44 по Українському радіокомітету при РНК УРСР в м. Саратов від 13 серпня 1943 року постановлено: «Для зміцнення капели «Думка» тимчасово влити її до складу хору Українського радіокомітету»⁴. Це є

¹ Дмитревская К. Георгий Александрович Дмитревский: очерк жизни и творческой деятельности / К. Дмитревская. – Л. : Сов. композитор, 1959. – С. 28.

² Василь Михайлович Мінько (1903 – після 1983 р.) – український хоровий диригент, заслужений артист УРСР.

³ Список осіб, що представлені до вручення медалі «За доблесну працю у Великій вітчизняній війні 1941–1945 рр.» по Комітету радіофікації та радіомовлення при Раді Міністрів УРСР. – Архів Національної радіокомпанії України. – Ф. №4915. – Оп. № 1. – Спр. № 1.

⁴ Історія Національного радіофіру: архівні матеріали (1942–1969) / упоряд. Н. М. Сидоренко ; Ін-т журналістики. – К., 2004. – С. 14–15.

документальним підтвердженням факту функціонування хору Українського радіокомітету в Саратові під час Другої світової війни. Також це свідчить про факт злиття на певний проміжок часу (до початку 1944 року) двох відомих українських професійних хорів, про що немає інформації в опублікованих матеріалах з історії цих колективів. Хори під керівництвом В. Мінька досягли високого виконавського рівня, про що є окремі літературні¹ та усні свідчення Г. Камінської, Т. Єрмак, О. Романчікової, що особисто знали В. Мінька та співпрацювали з ним. Про діяльність Хору Українського радіокомітету у евакуації пише й працівник саратовської радіостанції письменник та публіцист І. Цюпа: «Був у нас і свій хор, яким керував Василь Мінько, заслужений артист республіки. У хорі було чимало талановитих співаків. Тут починала свій творчий шлях Галина Шоліна, згодом – заслужена артистка УРСР, солістка Київського театру опери та балету»².

У списку осіб, представлених до нагород, наявні відомості і про артистів хору. На основі цих списків можна зробити висновки про склад колективу. До складу хору в роки війни у Саратові входили: частина евакуйованих співаків з хору Українського радіокомітету; частина евакуйованих співаків з України, що не співали раніше в цьому колективі; співаки, евакуйовані з навчальних, мистецьких закладів Росії; місцеві співаки Саратова та Саратовської області. Артисти хору мали різний рівень професійної освіти (вищий, середньо-спеціальний) або не мали освіти взагалі.

Репертуар колективу складали пісні воєнної тематики, такі як «Священна війна», «Ой, Дніпро-Дніпро», «Катюша», «Землянка»; твори на слова Т. Шевченка: «Запо-

¹ Цюпа І. У серці дзвонять голоси: есе, нариси, спогади / І. Цюпа. – К., 1984. – 318 с.; Ющенко О. На священну висоту [Електронний ресурс] / Ющенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://do.gendocs.ru/docs/index-969.html?page=6> Час доступу: 2003 р.

² Цюпа І. У серці дзвонять голоси: есе, нариси, спогади / І. Цюпа. – К., 1984. – С. 263.

віт», «Реве та стогне Дніпр широкий», «Думи мої»; обробки народних пісень, хорові твори сучасників та ін. Виступи хору по радіо відбувались у прямому ефірі у формі окремих концертних виступів та у складі літературно-музичних композицій. В останніх почергово виконувались прозові твори, вірші, музичні композиції та журналістські коментарі, підпорядковані певній ідеї або тематиці¹.

Відомо, що до вересня 1943 р. передачі з Саратова виходили достатньо інтенсивно. У зв'язку з численними перемогами Радянської армії та поступовим звільненням території України, основне інформаційне навантаження почала нести пересувна станція «Дніпро», що слідувала Україною за фронтовою смугою на захід. Таким чином, передачі з Саратова суттєво скоротили. У період з 9 січня до 10 березня 1944 року із Саратова до Києва повернулись і поновили свою діяльність всі основні творчі та технічні працівники Українського радіокомітету². Почались репетиції та концерти колективів радіо. З оповідання-спогаду О. Ющенко «На священну висоту» стає відомим, що у травні 1944 року відбувся виїзний концерт хору Українського радіо під керівництвом В. Мінька до Канева³.

Активну діяльність Хор Українського радіо поновив у 1945 році після завершення війни. Інтенсивність виходу в радіоефір музичних програм підтверджується фактом, що за 1945 рік по радіо передано більше 6 тисяч концертів

¹ Нужний В., Щербатюк В. Наш друг – радіо: до 70-річчя з дня винаходу радіо / В. Нужний, В. Щербатюк. – К., 1965. – С. 43; Цюпа І. У серці дзвонять голоси: есе, нариси, спогади / І. Цюпа. – К., 1984. – С. 274; Ющенко О. На священну висоту [Електронний ресурс] / Ющенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://do.gendocs.ru/docs/index-969.html?page=6> Час доступу: 2003 р.

² Машенко І. Г. Хроніка Українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу / І. Г. Машенко. – К. : Україна, 2005. – С. 146–149.

³ Ющенко О. На священну висоту [Електронний ресурс] / Ющенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://do.gendocs.ru/docs/index-969.html?page=6> Час доступу: 2003 р.

(включаючи колективи радіокомітету, а також інші відомі колективи України та солістів)¹. Очевидно, що стан справ у радіомовленні на кінець 1945 року надає хорошому колективу радіо зростаючі можливості для реалізації своїх основних функцій через прямі ефіри. При такому стані справ радіокомітету у 1945 році Хор Українського радіо очолив **Юрій Федорович Таранченко**², який працював з колективом з 1945 до 1967 року. У 1945 році хор було перетворено на капелу, оновлено та вдвічі збільшено склад колективу.

Отже, на основі проведеного у дослідженні аналізу можна дійти певних висновків. Початковий період функціонування хору Українського радіокомітету висвітлено в оглянутих архівних джерелах нерівномірно. Немає інформації про дату створення колективу, окремі моменти його діяльності. Однак завдяки аналізу додаткових джерел – праць про творчість диригентів, хронікальних праць про діяльність ЗМІ, спогадів учасників подій тощо – можна відновити більшість фактів, які стосуються створення і початкової діяльності цього колективу.

Таким чином, Академічний хор імені П. Майбороди Національної радіокомпанії України ймовірно було створено значно раніше, ніж за розповсюдженими версіями появи колективу, та в іншому місті. Найперша згадка про колектив датується березнем 1931 р.: у цей час вокально-хоровий ансамбль Українського радіо функціонував у Київському радіоцентрі. Можливо хоровий колектив радіо було створено паралельно і у Харкові на межі 1932–1933 років, однак підтвердження функціонування колективу у Харкові впродовж 1932–1934 років не знайдено. Відомо, що після переїзду столиці України з Харкова до Києва (серпень 1934 р.) було «створено зовсім наново високої якості хор», який функціо-

¹ Культурне будівництво в Українській РСР. Найважливіші рішення Комуністичної партії і Радянського уряду. Збірник документів : у 2 т. – Т. 2 : Червень 1941 – 1960 рр. – К., 1961. – С. 394.

² Юрій Федорович Таранченко (1905 – 1978) – український хоровий диригент, педагог. Заслужений артист УРСР.

нував у Києві до червня 1941 року. Під час війни колектив перебував в евакуації в м. Саратов на радіостанції імені Т. Шевченка. З 1944 року колектив повернувся до Києва. Художніми керівниками хору Українського радіо з початку 1930-х по 1945 рр., про яких віднайдено інформацію, були: Г. Таранов (1932¹–1934 рр.), О. Міньківський (1934–1941 рр.), Г. Дмитревський (1941–1943 рр.) та В. Мінько (1943–1945 рр.). У 1945 році колектив очолив Ю. Таранченко.

Репертуар хору цього періоду відзначався різноманітністю, однак відчувався вплив цензури, що виявлявся в обов'язковому виконанні ідеологічно правильних творів та у забороні ризикованих. Основу репертуару складали твори композиторів-сучасників, обробки народних пісень, твори ідеологічного спрямування, хорові твори та пісні воєнної тематики, класичні твори. Після війни, за рахунок збільшення штату працівників, репертуар розширився творами великої форми.

Впродовж першого періоду у складі хору відбулись якісні та кількісні зміни. Починаючи як розширений ансамбль вокалістів-професіоналів, змінившись у зв'язку з війною на камерний хор співаків різного професійного рівня, колектив з 1945 року став хоровою капелюю, здатною якісно виконувати твори для хору без обмежень.

Основними функціями колективу зазначеного періоду було виконання творів у прямих ефірах на радіо, а також різноманітна концертна діяльність. Хор Українського радіо відзначався прямою залежністю від стану радіомовлення та потреб владних структур, однак разом з агітаційними функціями ніс на професійному виконавському рівні в народні маси України високі мистецькі ідеали.

¹ Початковий рік діяльності Г. Таранова залишається дискусійним. Імовірно колектив до 1934 року очолював інший диригент (або диригенти), ім'я якого залишилось невідомим, а Г. Таранов очолив хор лише у другій половині 1934 року.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеукраїнський радіокомітет у новій столиці УРСР. // Радіо: мовлення, слухання, техніка, аматорство – журнал органу Всеукраїнської Радіоуправи кооперації і ТДР України – Харків, 1934. – № 10 – С. 396.
2. Дмитревская К. Георгий Александрович Дмитревский: очерк жизни и творческой деятельности / К. Дмитриевская. – Л. : Сов. композитор, 1959. – 56 с.
3. Довженко В. Нариси з історії української радянської музики : у 2 ч. – Ч. 1 : 1930–1941 рр. / В. Довженко. – К., 1957. – 237 с.
43. Історія Національного радіофіру: архівні матеріали (1942–1969) / уряд. Н. М. Сидоренко ; Ін-т журналістики. – К., 2004. – 115 с.
4. Київське радіомовлення // Радіо: мовлення, слухання, техніка, аматорство – журнал органу Всеукраїнської Радіоуправи кооперації і ТДР України – Харків, 1931. – № 6 – С. 206.
5. Культурне будівництво в Українській РСР. Найважливіші рішення Комуністичної партії і Радянського уряду. Збірник документів : у 2 т. – Т. 1 : 1917 – червень 1941 рр. – К., 1959. – 884 с.; Т. 2 : Червень 1941 – 1960 рр. – К., 1961. – 665 с.
6. Лаба Б. Олександр Мінківський / Б. Лаба. – К. : Муз. Україна, 1980. – 60 с.
7. Ляхоцкий В. П. Материалы радиовещания как источник изучения деятельности Компартии Украины : дис. ... канд. исторических наук : спец. 07.00.01 История Украины / Ляхоцкий Владимир Павлович ; Киев. инж.-строит. ин-т. – К., 1990. – 229 с.
8. Матусевич Н. Мінківський Олександр Захарович: народний артист СРСР / Н. Матусевич. – К. : Мистецтво, 1964. – 39 с.
9. Машенко І. Г. Хроніка Українського радіо і телебачення в контексті світового аудіовізуального процесу / І. Г. Машенко. – К. : Україна, 2005. – 380 с.
10. Михайлов М. Глеб Павлович Таранов / М. Михайлов. – К., 1963. – 67 с.
11. Мірошніченко С. Таранов Гліб Павлович / С. Мірошніченко. – К. : Муз. Україна, 1976. – 62 с.
12. Нужний В., Щербатюк В. Наш друг – радіо: до 70-річчя з дня винаходу радіо / В. Нужний, В. Щербатюк. – К., 1965. – 95 с.
13. Програма виступу Українського радіокомітету на Все-союзному радіофестивалі. – К., 1936. – 8 с.

14. Радіо: мовлення, слухання, техніка, аматорство – журнал органу Всеукраїнської Радіоуправи кооперації і ТДР України. – Харків, 1930–1935.

15. Радіопрограми (додаток) // Радіо: мовлення, слухання, техніка, аматорство – журнал органу Всеукраїнської Радіоуправи кооперації і ТДР України. – Харків, 1930. – № 6. – 4 с.

16. Радіопрограми (додаток) // Радіо: мовлення, слухання, техніка, аматорство – журнал органу Всеукраїнської Радіоуправи кооперації і ТДР України. – Харків, 1930–1931.

17. Радіопрограми РВ-9 – журнал Київської радіостанції. – К., 1936–1938.

18. Таранов Г. Мої спогади / Г. Таранов // Музика, 2004. – № 4–5. – С. 28–30.

19. Таранченко О. Крізь роки: українська хорова творчість другої половини ХХ – початку ХХІ ст. / Олена Таранченко // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – Вип. 68 : Музика у просторі сучасності: друга половина ХХ – початок ХХІ століття. – К., 2007. – С. 115–120.

20. Філенко Г. Хор Українського радіо / Г. Філенко // Українська Радянська Енциклопедія : у 12 т. – 2-ге вид. – К., 1985. – Т. 12. – С. 167.

21. Цюпа І. У серці дзвонять голоси: есе, нариси, спогади / І. Цюпа. – К., 1984. – 318 с.

22. Шейнін Єгошуа Павлович // Российская еврейская энциклопедия / Г. Г. Брановер (гл. ред.) : в 9 т. – Т. 3 : Биографии С – Я. – М., 2000. – С. 381.

23. Ющенко О. На священну висоту [Електронний ресурс] / Ющенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://do.gendocs.ru/docs/index-969.html?page=6> Час доступу: 2003 р.

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА

1. Доповідна записка т. в. о. керівника Радіоуправи до Президії ВУЦВК, проект Положення про Всеукраїнський комітет радіомовлення та проект штатів Всеукраїнського комітету радіомовлення за 1932 р. – Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. № 1. – Оп. № 8. – Спр. № 66. – Арк. 33–53.

2. Міньківський О. Особова справа. – Архів Національної музичної академії України. – Ф. № Р810. – Оп. № 20С. – Спр. № 357.

3. Список осіб, що представлені до вручення медалі «За доблесну працю у Великій вітчизняній війні 1941–1945 рр.» по Комітеті радіофікації та радіомовлення при Раді Міністрів УРСР. – Архів Національної радіокомпанії України. – Ф. №4915. – Оп. № 1. – Спр. № 1.

4. Членський квиток № 362007 Художнього керівника хору радіокомітету Олександра Захаровича Міньківського профспілки Місцевому Українського радіокомітету від 16 квітня 1941 р. – Приватний архів Художнього керівника Академічного хору ім. П. Майбороди Національної радіокомпанії України Ю. Ткач.

5. Таранов Г. Автобіографія. – Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. – Ф. №334. – Оп. № 2. – Спр. № 66. – Арк. 1–39.

6. Таранов Г. Особова справа. – Архів Національної музичної академії України. – Ф. № Р810. – Оп. № 20С. – Спр. № 400.

7. Таранченко Ю. Особова справа. – Державний архів м. Києва: Архів Національної музичної академії України. – Ф. № Р810. – Оп. № 20С. – Спр. № 400.

Тетяна Коробка. Діяльність академічного хору імені Платона Майбороди Національної радіокомпанії України з початку 1930-х до 1945 року. Розглянуто діяльність Академічного хору імені П. Майбороди Національної радіокомпанії України у початковий період творчості. Зокрема висвітлено питання створення колективу, специфіку його діяльності, репертуарну та кадрову політику, чітко визначено місця базування хору, прізвища диригентів колективу та періоди їх діяльності. Інформаційною базою дослідження є архівні документи та інші джерела.

Ключові слова: хорове виконавство першої половини ХХ століття, Хор Українського радіо, Академічний хор імені П. Майбороди Національної радіокомпанії України.

Татьяна Коробка. Деятельность академического хора имени Платона Майбороды Национальной радиокompании Украины с начала 1930-х до 1945 года. Рассмотрена деятельность Академического хора имени П. Майбороды Национальной радиокompании Украины в начальный период творчества. В частности, освещены вопросы создания коллектива, специфика его деятельности, репертуарная и кадровая политика, определены места базирования хора, фамилии дирижёров коллектива и периоды их деятельности. Информационной базой исследования являются архивные документы и другие источники.

Ключевые слова: хоровое исполнительство первой половины XX века, Хор Украинского радио, Академический хор им. П. Майбороды Национальной радиокompании Украины.

Tetyana Korobka. Activity of Academic Choir of the National Radio of Ukraine named after Platon Maiboroda in 1930s – 1945. The article examines the activity of the Academic Choir of the National Radio of Ukraine named after Platon Maiboroda in the initial period of creativity. In particular, the questions of making of collective, the specificity of its activity, repertoire and personnel policy, precisely are defined places basing of choir, surnames of collective's conductors, periods of their activity. The information base of the study is archive documents and other sources.

Key words: choral singing of the first half of the 20 century, Ukrainian Radio Choir, Academic Choir of the National Radio of Ukraine named after Platon Maiboroda.